

Колоїз Жанна

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови
Криворізький державний педагогічний університет
(м. Кривий Ріг, Україна)

ГОРИЗОНТИ МОЛОДОЇ УКРАЇНІСТИКИ: ЗДОБУТКИ Й ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВОЮ

**Мова, культура, література у спектрі сучасних
українознавчих досліджень : зб. наук. праць / за ред.
І. Кононенко, С. Романюк, К. Якубовської-Кравчик. Варшава
: Варшавський університет, 2020. 201 с.**

Питання взаємодії та взаємовпливу мови й культури вже кілька десятиліть поспіль викликають зацікавлення не лише філологів, але й дослідників інших гуманітарних царин. І це цілком закономірно, адже мова — це динамічна складова культури як окремої людини, так і людства загалом, яка репрезентує світогляд народу через систему характерних для нього образів, символів, стереотипів, відображає дійсність у формі відповідної картини світу, демонструє особливості поділу об'єктивної дійсності й особливості категоризації реалій національною спільнотою, відтворює культурно-національні установки та традиції її носія.

Для того, аби безперервно розвиватися, удосконалюватися, не відстаючи від інших проявів людської діяльності, їй потрібно рухатися вперед, устигати номінувати велику кількість нових явищ, предметів, понять. Можливо, тому в науковій літературі справедливо зазначається, що питання про мовні зміни є одним із основних у лінгвістичній науці. Адже не можна пізнати культуру народу, детально не дослідивши всіх аспектів його мови, що певною мірою актуалізуються й у літературі. Звідси, відповідно, рецензований доробок молодих науковців мав на меті засвідчити актуальні напрями сучасних філологічних інтересів, репрезентувати специфіку передовсім української ментальності,

зокрема елементи з виразним національним маркуванням. Актуальність порушеної в колективній праці проблематики не викликає жодних сумнівів, оскільки окреслені питання відображають стан розроблення в сучасному мовознавстві набагато глибших площин функціонування української мови, української літератури, української культури.

Наявні у збірникові студентські праці, виконані під керівництвом знаних, досвідчених науковців, у різний спосіб розширюють наукові обрії, певним чином доповнюючи антропоцентричну парадигму, відбивають особливості світосприйняття та мислення тієї чи тієї лінгвокультурної спільноти. Адже, як відомо, саме слово, будучи своєрідним кодом, найочевидніше маніфестує унікальність культури; саме у слові, окрім його основного лексичного значення, закріплено низку різних конотацій (оцінних, культурно-історичних, національно-географічних і т.ін.), накопичених носіями мови в результаті сприйняття різних аспектів навколишнього світу. Тому не викликає жодних сумнівів значущість одержаних у рецензованих студіях результатів, оприявнених у межах трьох структурних розділів.

У першому розділі («*Сучасні аспекти вивчення української мови та літератури*») спостерігаємо прагнення до постановки фундаментальних питань, пов'язаних із виявленням закономірностей мовно-літературного розвитку. Так, скажімо, авторка праці «*Правописні інновації в новій редакції Українського правопису*» Н. Драніцина, аналізуючи основні зміни й історичне підґрунтя нової редакції українського правопису (2019 р.), окреслюючи його місце і роль у сучасній українській мові, водночас демонструє зв'язок пропонованих норм із традиційними правописними джерелами, услід за правописною комісією апелює до розширення меж використання орфографічних варіантів. Дослідниця упевнено резюмує: «Новий правопис сприяє, хоч і дещо несміливо, давно очікуваному поверненню в український публічний простір питомих рис української мови», що, вочевидь, варто сприймати не як політичну акцію, а як повернення історичної справедливості (пор.: «повернення логічності й системності в український правопис»).

Наукова студія А. Паращиної «*Балансування на межі Ідентичності та Інакшості (на матеріалі збірки оповідань Катерини Калитко "Земля загублених, або Маленькі страшні казки")*» маніфестує скрупульозний аналіз досліджуваних художніх текстів крізь призму осмислення «*Інакшості*» й «*Ідентичності*», між якими балансують герої творів і які відчують таке балансування доволі травматично. Окрім того, принагідно акцентовано й на таких категоріях, як-от:

Відчуження, Покинутість, Маргінальність. У межах публікації утверджується думка про, так би мовити, деформовану ідентичність, про прагнення утверджуватися в Інакшості через Я, Ти, Інших, про те, що усвідомлення власної непересічності може стати точкою неповернення.

Відштовхуючись від потреби системного лінгвістичного потрактування специфіки мовлення дітей у найактивніший період його розвитку (з трьох до п'яти років), О. Сідак апелює до аналізу фонетичних особливостей у статті з однойменною назвою («*Фонетичні особливості мовлення дітей дошкільного віку*»), у якій оприлюднює результати проведеного експериментального дослідження мовлення у дітей дошкільного віку. Ідеться передовсім про такі фонетичні явища, як-от: пропуск звуків, або дієреза; поява зайвих звуків, або ускладнення; переставлення звуків, або метатеза; заміна одних звуків іншими, або субституція. Варто зауважити, що кожен із різновидів вирізняється деталізованим аналізом, супроводжуваним яскравими ілюстраціями. Заслуговує на схвалення й те, що молода дослідниця робить загалом успішну спробу пояснити причини відповідних недоліків (наприклад, помилки дітей зазвичай спричинені аналогією, пошуком простіших для вимови варіантів і т. ін.).

Публікація Г. Столяр та О. Новик («*Мариністична повість Антона Санченка «Левантійські канікули»: новаторство пригодницького жанру в дитячій літературі*») збагачує науковий кругозір відомостями про своєрідний літературний жанр, кваліфікований як мариністична пригодницька повість-подорож із елементам авантюрно-детективної. Художні особливості так званої «левантійської відпустки» подано крізь призму образної системи твору, сюжетних та позасюжетних елементів. Поза увагою авторів не залишилися портретні й мовні характеристики персонажів художнього тексту.

Другий розділ («*Нові напрями зіставної лінгвістики*») об'єднує наукові студії компаративного характеру, що вирізняються аналізом українських лінгвоодниць у зіставленні з лінгвоодницями слов'янських (польської) і неслов'янських (англійської) мов.

Статтю С. Зьрудловської («*Українські і польські прислів'я з концептом «хліб»*») присвячено зіставленню глутонійних паремійних кодів українців і поляків, виявленню інтегральних і диференційних ознак, що дало змогу не лише підтвердити на конкретному матеріалі культурно-національні погляди на відповідні явища, ставлення до них, споконвічні народні ідеали й народну мораль, а й відстежити, як паремії протягом багатьох віків віддзеркалювали плекали естетичні

смаки, найважливіші екзистенційні поняття, виступаючи важливим чинником формування самого народного світогляду.

На сьогодні дослідження прислів'їв активно проводиться у світовому мовознавстві, що дозволяє створювати численні фундаментальні наукові праці, робити спроби міжнародних класифікацій паремій, укладати паремійний матеріал у словниках. Необхідність узагальнення значних здобутків української й зарубіжної пареміології в діячності та синхронії, дослідження всебічних векторів інтерпретації пареміологізмів як одиниць мови, що можуть поєднувати універсальну й національну специфіку, особливостей вербалізації денотативного й концептуального аспектів паремій зумовлюють актуальність рецензованої праці.

І це стосується не тільки паремійного, але й фразеологічного фонду, актуалізованого в публікації І. Кубашевич *«Англійські фразеологізми у мові кіно та їхні українські еквіваленти (на матеріалі фільму Квентіно Тарантіно “Кримінальне чтиво”)*», яка демонструє те, що національна фразеологія так само є невичерпним джерелом для дослідження духовного потенціалу кожного народу, оскільки в ній відтворено загальнолюдські й етнічні світоглядні канони, ідеали й ціннісні орієнтири. Універсальні й національні культурні смисли виявляються в кодуванні суспільно важливої інформації про реальний і віртуальний світи, а тому, як справедливо зауважує дослідниця, варто досить ретельно підходити до питання про переклад відповідних лінгвоодиниць.

Наукова студія М. Попович *«Омонімія в українській і польській мовах: зіставний аспект (на матеріалі назв тварин)»* привертає увагу читачів до різнобою в потрактуванні такого мовного явища, як омонімія, зокрема акцентує на тому, що в українському та польському мовознавстві склалися різні традиції розмежування багатозначності й омонімії і що, відповідно, негативно впливає на лексикографічну практику під час укладання певних типів (тлумачних, омонімів і т. ін.) словників. Здобутком запропонованої праці стало зіставлення назв тварин, що входять в омонімічні групи, в українських і польських словниках. У процесі порівняння опису структури семем авторка виявила розходження в підходах до тлумачення спільних за походженням лексем, відображених у лексикографічних доробках обох мов. Окрім того, здійснено загалом успішну спробу контрактивного аналізу з урахуванням напрацювань у царині полісемії, омонімії, міжмовної омонімії тощо.

Матеріали третього розділу (*«Проблеми досліджень українських мас-медіа»*) певною мірою пов'язані з виявленням особливостей

функціонування мови й літератури в умовах глобалізаційних процесів та інформаційно-комунікаційної революції: модернізація суспільства зумовлює і модернізацію мас-медійної парадигми.

Авторка наукової статті «Застосування моделі множинної лінійної регресії у прогнозуванні популярності українськомовного Instagram-тексту» Б. Романюк, обравши об'єктом дослідження інтернет-комунікацію, пропонує так званий алгоритм створення автоматичної системи визначення факторів впливу на популярність текстової публікації в соціальній мережі Instagram. Сформувавши корпус текстових instagram-публікацій (500 текстових полілогів конкретного облікового запису), молода дослідниця не лише визначає лінгвістичні й структурні параметри, які зумовлюють популярність текстової публікації, але й розробляє програмне забезпечення для автоматичного визначення в текстах лінгвістичних та інформаційних параметрів, що можуть мати вплив на популярність текстової публікації, а також комп'ютерну програму автоматичного визначення прогностичних параметрів популярності текстової instagram-публікації на основі моделі множинної лінійної регресії. Заслугує на схвалення те, що Б. Романюк усвідомлює перспективність відповідного дослідження і надалі працюватиме над створенням автоматичної системи визначення факторів впливу на популярність текстової публікації, аби представити цю систему як інформаційний лінгвістичний продукт у формі веб-сайту мережі Інтернет для широкого кола користувачів.

Д. Кичан у публікації «Динаміка фемінітивів в українській мові (на матеріалі сучасних медійних джерел)» концептуалізує функціонування фемінітивів у медійних виданнях, аналізує їх, диференціюючи на: 1) субстантиви, які містять найвідоміші та найповніші словники ХХ та ХХІ ст.; 2) номінації жінок, подані в лексикографічних працях ХХІ ст.; 3) фемінітиви, яких поки немає в найбільших за обсягом сучасних словниках. У статті зроблено акцент на тенденціях розвитку фемінітивної групи номінацій, на словотвірних характеристиках нових жіночих назв, схарактеризовано їх у контексті доцільності / недоцільності, вмотивованості / невмотивованості та нормативності вживання.

Наукова студія С. Птачик «Стереотипи в українській літературі на прикладі есеїв з блогу Юлії Сливки #Чуєш, коли приїдеш додому?» порушує проблему так званої мережевої літератури, що має свою специфіку, яку пов'язують передовсім із можливістю успішно реалізувати свій «мистецький спротив» шляхом конструювання динамічних, нелінійних та інтерактивних текстів. Не викликає

принципових заперечень твердження про те, що мережевий текст вирізняється специфічним функційним навантаженням, спроможний до непізнаності трансформувати традиційні жанри художньої літератури. Авторка праці апелює й до елементів, якими може супроводжуватися відповідний текст на зразок гіперпокликань, відеосюжетів, звичайних світлин і т.ін. задля того, аби успішно реалізувати основну мету дослідницької студії: уведення в літературознавчий науковий простір інформації про інста-книгу #Чуєш, коли приїдеш додому? Юлії Сливки, історії якої яскраво демонструють колорит, традиції, кухню, віру та мову українців.

Статтю Д. Ткаченко *«Портрет без “портретної схожості”: символіка образу відомої особи в українській ілюстрації на прикладі робіт ілюстраторів клубу “Pictoric”»* присвячено дослідженню методів створення портрета без «портретної подібності». Молода дослідниця апелює до альтернативних методів зображення відомих осіб, диференціює сім методів створення портрету без фізичної схожості портретованого, репрезентуючи їх через метафори, ґрунтовані на професії, прізвищі чи псевдонімі, відомій події або вчинку особи, стилістиці мистецьких робіт, жесті, образах літературних творів, біографії. Солідарні з авторкою наукової розвідки, що в портреті без фізичної схожості портретованого акцент зміщується із зовнішності на ідею, концепцію, де описується життєвий шлях людини, розкриваються її досягнення, ідеї та погляди. Ці та інші проблеми перебувають на стадії розв'язання й потребують комплексного, ґрунтового дослідження й осмислення в межах монографічних і дисертаційних праць.

Підсумовуючи сказане, зауважимо: рецензований збірник наукових праць, написаних здобувачами бакалаврського й магістерського рівнів вищої освіти під керівництвом старших наставників, сприятиме новим пошукам, новим підходам і появі нових наукових доробків. Усім їм принагідно хочеться побажати творчого натхнення й подальших наукових звершень на розлогих філологічних теренах.